

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ НОБЕЛІВСЬКИХ ЛАУРЕАТІВ З ЕКОНОМІКИ У ПИТАННЯХ БЕЗРОБІТТЯ ТА ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО І ПОСТКРИЗОВОГО ПЕРІОДІВ

У статті розглянуто такі економічні категорії, як безробіття та інфляція. Запропоновано варіанти вирішення розглянутих проблем під час проходження світовою економікою фінансово-економічної кризи. Сформовано принципи вирішення проблем, пов'язаних з цими явищами, базуючись на досягненнях видатних економістів минулого століття.

В статье рассмотрены такие экономические категории, как безработица и инфляция. Предложены варианты решения рассмотренных проблем во время прохождения мировой экономикой финансово-экономического кризиса. Сформированы принципы решения проблем, связанных с этими явлениями, основываясь на достижениях выдающихся экономистов прошлого века.

The article deals with such economic categories as unemployment and inflation. The solutions to the problems of the global economy in the period of financial and economic crisis are proposed. Principles for solving the problems related to these phenomena were shaped considering the achievements of distinguished economists of the last century.

безробіття, інфляція, рух капіталів, інвестиційна активність

Початок світової фінансово-економічної кризи спричинив ряд негативних подій в економіці майже кожної другої країни світу. На сучасному етапі всіх, безумовно, цікавлять шляхи та можливі варіанти її подолання і, в першу чергу, слід виділити ті проблеми, що вже потребують негайного вирішення. Найболючішими проблемами сьогодення в багатьох країнах світу є питання зайнятості та інфляції.

Метою цієї роботи є висвітлення сучасних проблем, пов'язаних з безробіттям та інфляційними процесами в економіці в умовах фінансової кризи під час перебігу складних глобалізаційних процесів. Для досягнення поставленої мети, на наш погляд, треба звернутися до підходів, що базуються на досягненнях видатних вчених-економістів і лауреатів Нобелівської премії з економіки, які займалися цими проблемами.

На думку багатьох вчених поняття «безробіття» та «інфляція», тісно пов'язані між собою, але для більш глибокого аналізу слід чіткіше сформулювати розуміння обох категорій. Безробіття тлумачиться як незайнятість економічно активного населення, а Міжнародна організація праці визнає безробітним таку особу, що на критичний тиждень обстеження населення на предмет зайнятості одночасно не мала та шукала роботу, або ж у цей час була готова до початку роботи [5]. Якщо ж говорити про інфляцію, то вона являє собою процес зменшення вартості грошей, який, у свою чергу, значною мірою може відбуватися при скороченні обсягу реального ВВП за умови стабільного рівня грошової маси. Отже, з тлумачень цих двох понять проведемо паралелі у взаємозв'язку між обома економічними категоріями та окреслимо головну мету поставленого

завдання: знайти найбільш ефективні важелі впливу з урахуванням особливостей перебігу кожного процесу.

Проблематика цього питання так чи інакше була предметом досліджень багатьох вчених різних економічних напрямів. Такі вчені, як Едвард Мід, Мілтон Фрідман, Артур Оукен, Олбан Філіпс, Пол Ентоні Самуельсон описували не тільки походження інфляції або безробіття, але й давали оцінку дій в умовах настання подібних негативних процесів. Зв'язок між інфляцією та безробіттям, на нашу думку, виникає не тільки через тісну пов'язаність, але і з поведінкою тих чи інших суб'єктів господарювання. Наведемо яскравий приклад того, що відбувалося на фоні кризових явищ, коли один процес безпосередньо є продовженням іншого. Візьмемо за приклад так званий «післяпіковий» період. Тут мається на увазі поведінка тих чи інших суб'єктів світової економіки на тлі засад глобальної кризи. На прикладі України бачимо, що розпочинається різке погіршення інвестиційної активності, а також активізація руху капіталів як всередині країни, так і за її межами. Не тільки в Україні, але і у багатьох країнах з економікою, що розвивається, спостерігалася тенденція виведення капіталів за кордон. В основному таким інструментом активно почали користуватися транснаціональні компанії, які намагалися розмістити свої кошти там, де вони будуть піддаватися мінімальним ризикам і навіть з огляду на кризові явища, зможуть приносити певного роду прибуток. Звідси виникає питання, як подібні дії можуть вплинути на ті галузі, де ринок іноземного капіталу більшою мірою переважає над національним? Звичайно, все це не могло не позначитися і на національній економіці у цілому: з виводом капіталу з'являється вірогідність зменшення робочих місць внаслідок зменшення виробничих потужностей підприємств інвесторів. Якщо ж говорити про регулювання руху капіталу законодавчою базою, то про обмеження будь-якого руху або про розміри капіталів, які можуть бути виведені з країни нічого не говориться у нормах Світової організації торгівлі, членом якої є і Україна. Отже, квотування подібних операцій у рамках чинного законодавства на даний момент не є правомірним. З вищевикладеного виходить, що регулювання подібного питання ще не є ефективним і з настанням кризових явищ це показало свою сутність. Не складно прослідкувати, що постійно зростаючий рівень інфляції під час кризи позначився на діях інвесторів, а, як наслідок, постраждало багато секторів національної економіки і рівень безробіття зріс до максимально негативної позначки.

Більш детально розглянемо погляди деяких економістів для більш чіткого розуміння й окреслення шляхів вирішення проблеми. У своїх працях Едвард Мід приділяв велику увагу пошуку шляхів скорочення або подолання негативних явищ, пов'язаних з безробіттям, цією «хворобою європейського суспільства». Зараз така проблема набуває вже світового масштабу. Мід виділяє три форми існуючого безробіття: кон'юнктурне, структурне та технологічне. Так перший вид пов'язаний з уповільненням економічного зростання, другий викликаний труднощами включення Європи в систему міжнародного поділу праці, порівняно високою вартістю малокваліфікованої праці, застарілими системами зайнятості, занадто складними і позбавленими гнучкості. Нарешті, останній вид безпосередньо пов'язаний з розривом між швидкістю технічного прогресу і здат-

ністю поєднувати його з новими суспільними потребами. Мід був удостоєний Нобелівської премії з економіки, і саме ним було введено таке поняття, як «друге краще»: якщо є неминучі викривлення в економіці, на які економісти повинні не тільки скаржитися, але їм слід також говорити, що є оптимум «другого кращого», при цьому, взявши до уваги неминучу неефективність. Подібне твердження дуже добре підкреслює той факт, що у складний для економіки час необхідна не тільки консолідація зусиль, а ще й досягнення певного оптимуму при неминучих втратах. Мід правильно підкреслив викривлення в економіці, а також і те, як подібну ситуацію вирішити.

Розглянемо погляди Мілтона Фрідмана. Він виступав за відмову від надмірного регулювання у сфері економіки, був прихильником приватизації та вільного ринку. Він вважав, що уряди лише завдають шкоди економіці, збільшуючи державні витрати з метою скоротити безробіття. На думку Фрідмана, такі дії лише підвищували інфляцію. У безробіття, доводив він, є певний природний рівень, і спроби знизити його, стимулюючи споживчий попит і збільшення числа робочих місць, ведуть до підвищення цін і проблему безробіття насправді не вирішують. Ці ідеї отримали надалі назву «чиказька школа», оскільки їх головний апологет Мілтон Фрідман більше 30 років пропрацював у Чиказькому університеті як професор економіки [1].

Американський економіст Артур Оукен визначив ймовірне співвідношення між зростанням безробіття і скороченням реального обсягу виробництва. Згідно з його розрахунками це співвідношення є постійним і дорівнює коефіцієнту 3, тобто збільшення безробіття на 1% веде до втрати 3% реального обсягу виробництва. Але варто зазначити, що існування так званого індексу Оукена, що показує рівень зростання та рівень інфляції економіки за умови того, що таке значення дорівнює 5,5% дуже часто описується як емпіричне значення фрідманівського природного рівня безробіття – такого рівня безробіття, який сумісний зі стабільним рівнем інфляції цін та заробітної плати. Отже, бачимо чіткий зв'язок, який вже на цьому етапі дає розуміння використання комплексних заходів з огляду на тісний зв'язок не тільки між економічними процесами, а й можливими шляхами розв'язання.

Але, якщо розглянути проблему з іншого боку, то тут неможливо не згадати дослідження Олбана Вільяма Філіпса. На основі неабиякої кількості статистичних даних він наочно показав, що між інфляцією і безробіттям існує зв'язок – причому зворотній. Чим вище інфляція, тим менше безробіття, і навпаки. А через те, що стабільність цін та рівень інфляції можуть регулюватися через кількість грошей у суспільстві, то відкриття Філіпса мало далекосяжні наслідки для діяльності. В ув'язці з теорією Кейнса крива Філіпса показувала, що при збільшенні грошової маси в обігу та зниженнім облікової ставки кредитного відсотка можна реально знижувати і безробіття. І навпаки, якщо ставку підвищувати, то можна загальмувати інфляцію, чітко розуміючи при цьому, чим це загрожує – зростанням безробіття. Тобто виходило, що це як би дві сполучені судини: натиснути на рідину в одному – піднімається рівень в іншому, і навпаки. А знизити і те й інше відразу – неможливо. Економіст стверджував, що кожен з нас, беручи кредит у банку або погашаючи його,

збільшує або зменшує кількість циркулюючих в суспільстві грошей, тобто ми всі теж беремо участь в описаних Філіпсом процесах. Сам автор кривої дуже обережно підійшов до інтерпретації виведеної ним залежності, вказуючи, що для закінчення висновків необхідно більш детальне дослідження взаємозв'язку між безробіттям і ставками заробітної плати. Однак послідовники Дж. М. Кейнса стали пов'язувати криву Філіпса зі зростанням цін, а отже, з інфляцією. На осі ординат нині відкладається вже не приріст номінальної заробітної плати, а приріст цін, рівень інфляції, вважаючи, що зростання заробітної плати автоматично веде до підвищення зростання цін, тобто до інфляції [3].

Отже, аналізуючи погляди видатних економістів, багато з яких, до речі, були також лауреатами Нобелівської премії, треба все ж погодитися з неоднорідністю та протиріччями, які виникають в економічному житті суспільства, але, на нашу думку, першими кроками до ефективних та дійових заходів буде, безперечно, зважене та чітке осмислення того, що описується у творах видатних економістів сучасності, та комбінування заходів з огляду на контраверсійність та мінливість сучасного світу.

Взагалі, важливим є те, що поставлені багатьма економістами проблеми зайнятості в усьому своєму різноманітті не втрачають своєї актуальності і під час кризових явищ. Сьогодні важливе місце необхідно відвести проблемі освіти та професійного навчання, вирішення якої безпосередньо пов'язане з боротьбою проти безробіття, з розширенням ринку праці, підвищенням якості робочої сили. Безумовно, тільки кваліфікована робоча сила здатна спільними зусиллями подолати негативні наслідки кризових явищ. Велике значення необхідно надавати питанню, пов'язаному з інтересами специфічних груп суспільства: молоді, жінок, людей похилого віку, інвалідів. Питання здоров'я та безпеки необхідно розглядати більш широко, ніж раніше, надаючи однаково важливе значення безпеці на робочому місці та умовам повсякденного життя, навколишньому середовищу, встановленню балансу між професійним і сімейним життям. Тобто надавати значення всьому, що прийнято називати якістю життя і що є необхідною умовою для збереження людиною своєї соціальної і професійної активності.

Для ефективного регулювання інфляції та пов'язаного з нею безробіття необхідне формування цивілізованих ринкових відносин і реалізація стратегії сталого соціально-економічного розвитку. Першочерговим заходом у цьому напрямку є активізація інвестицій в основний капітал, а також впровадження методів для зниження високого рівня ризику, пов'язаного з виводом капіталу закордон. Одним з таких заходів може стати квотування експорту іноземної валюти. Подібний метод може бути впроваджений і в нашій державі через аукціон квот, який би проводився Національним банком України, наприклад на Українській міжбанківській валютній біржі. Ми розуміємо, що з введенням подібних квот, виникне гостра проблема щодо задоволення потреби в них, а отже, треба зробити подібні аукціони регулярними. На наш погляд, періодичність у тиждень буде оптимальною. Квоти, які продаватимуться Національним банком, будуть своєрідними дозволами на переказування іноземної валюти. Придбавши таку квоту, що буде діяти протягом певного, заздалегідь визначеного

часу, банк буде мати можливість переказати певну суму власних коштів або коштів своїх клієнтів. Найбільш цікавим є той факт, що без подібної квоти банк не має права проводити операції з переказу грошей за кордон. Це буде зручним не тільки великим банкам, а невеликим фінансовим установам, тому що вони зможуть купувати право на використання певної частини квоти у великих банків, при цьому вигоду матимуть обидві сторони. Разом з тим вони вже мають можливість самі встановлювати розмір плати за користування їхньою квотою, який може бути навіть вище міжбанківського, що буде додатковим стимулом виходити на торги, при цьому задовольняючи власну потребу у переказі коштів за кордон і ще отримувати так звану «власну комісію». І комісія ця буде ще одним пріоритетним кроком для великого фінансової установи, тому що норма відсотка за використання в кожній буде індивідуальною, причому можна робити спеціальні пільги для клієнтів банку за те, що вони перекажуть гроші саме через цей банк. Тепер виникає інше питання про суму квот, які повинні бути реалізовані протягом певного терміну? Ми вважаємо, що така сума повинна бути розрахована на основі припливу іноземної валюти в країну за попередній період часу. Наприклад, якщо такий аукціон зробити кожного понеділка, то тоді на торги будуть виставлені квоти, що дорівнюють обсягу продукції, що ввозиться з-за кордону валюти за попередній період, і ті, що були відкликани Національним банком в п'ятницю як невикористані вчасно [2].

Квоти, які не будуть використані за певний період, в обов'язковому порядку будуть відкликатися Національним банком, при цьому суми, сплачені при придбанні квоти, відшкодовуватися не будуть. Ми вважаємо такий крок необхідним, інакше може скластися ситуація, коли квоти будуть купуватися не за мірою їх потреби, а з метою накопичення і подальшого спекулятивного використання. Але не слід виключати й існування вторинного ринку квот, де б продавалися квоти, термін погашення яких ще не настав. Але й у цьому випадку ми бачимо позитивний результат, оскільки це могло б стати на заваді відмови клієнтів від переказу грошей за кордон, а також це могло б вирішити проблему малих банків. Наприклад, у випадку, коли банк не може дозволити собі купити цілий лот і фактично не має в цьому потреби, а зацікавлений лише в перекладі незначної суми грошей, він просто користується так званими послугами вторинного ринку.

Викоринити виникнення всіх вищезгаданих явищ абсолютно неможливо і це доводить багаторічна економічна практика різних держав. Але є певні методи регулювання зростання рівня інфляції та безробіття, за допомогою спеціально розроблених державних інструментів регулювання, що ґрунтуються на законодавчій базі.

Безумовно, необхідні нові реформи, здатні поліпшити існуюче становище, але це досить довгий і трудомісткий процес, тому що тут, як і в багатьох галузях економіки, відбувається перетин інтересів різних економічних спільнот. І все-таки, наша думка є такою: певний рівень інфляції та безробіття необхідний, тому що це тримає ринок у рівновазі. Не треба лише припускати критичних ситуацій, тому що надлишок будь-якого економічного явища згубно впливає на економіку в цілому.

Список використаної літератури

1. Monetarism.ru: Інфляція завжди і всюди виключительно грошовий феномен // <http://people.monetarism.ru/06/11/17/1614240.shtml>
2. Задоя Ю.А. Потенціал інвестиційної привабливості основних секторів української економіки в період фінансового спада / Ю.А. Задоя, А.Н. Павленко // *Європейський вектор економічного розвитку*, 2009. – № 1 (6). – С. 44–51.
3. Читальний зал Мирта // <http://myrt.ru/news/business/751-volshebnaja-verevochka-procenta.html>
4. Structural Changes: The Economy, Unemployment and Inflation // <http://seekingalpha.com/article/135051-structural-changes-the-economy-unemployment-and-inflation>
5. International Labor Organization // http://www.ilo.org/global/What_we_do/Statistics/topics/Employment/lang--en/index.htm

Отримано 15.02.2010.

УДК 338.246.83

С.В. Кузьмін

ОБМЕЖЕНІСТЬ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОРІВНЯННЯ ЯКОСТІ ТОВАРУ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОСНОВА ПОДІЛУ РИНКУ НА НІШІ

Стаття присвячена мікроекономічному аналізу поведінки споживача на ринку диверсифікованих товарів. Розглянуто процес порівняння якісних характеристик товарів. Запропоновано графічну модель попиту на ринку диверсифікованих товарів.

Статья посвящена микроэкономическому анализу поведения потребителя на рынке диверсифицированных товаров. Рассмотрен процесс сравнения качественных характеристик товаров. Предложенная графическая модель спроса на рынке диверсифицированных товаров.

The article is devoted to the microeconomic analysis of consumer behavior in the market of diversified products. The process of comparison qualitative characteristics of goods is examined. The graphic model of demand in the market of diversified products is proposed.

споживчий вибір, рівновага споживача, ринкова ніша

У сучасній економічній теорії теорія поведінки споживача описується у двох площинах, які, на жаль, майже не перетинаються. З одного боку, це мікроекономічна теорія споживчого вибору, яка будується на уявленнях про споживача як про абсолютно раціональну та абсолютно обізнану істоту, а з іншого – інституціоналізм, прибічники якого заперечують як абсолютну обізнаність, так і абсолютну раціональність покупця. Проте відсутність внутрішнього компромісу в самій економічній теорії є не такою великою проблемою, як неузгодженість між висновками теорії та практикою роботи спеціалістів, які безпосередньо працюють зі споживачами на реальних ринках. Велика кількість феноменів поведінки